



Szép könyvek műhelyéről

Újabb kötettel gazdagodott a magyarországi nyomdák történetét reprezentáló irodalom. Főnállásának száz évét ünnepelte tavaly a Kossuth Nyomda, a centenáriumi alkalmából N. Pataki Mártának, a tudományegyetem könyvtára folyóirat- és hírlaptára csoportvezető-jének tollából született a legfrissebb nyomdatörténet. Amely egyébként egyre gazdagabb, az utóbbi húsz esztendőben egyre teljesebbé válik. Kerek évfordulók apropóján örökölte meg Benda Kálmán—Irinyi Károly, Baráth Agnes—Sándor Dénes, N. Baranyi Dóra, Malatjinszki Ferenc, Petőcz Károly—Szabó Ferenc a nagy honi nyomdák történetét: a Debreceni Nyomdát, az Athenaeumét, a Franklinét, a Knerét. Kultúrtörténetünk nélkülözhetetlen forrásmunkái e kötetek — öröm a városnak, hogy szegedi szerzőt is tudhat az írók sorában. Olyan átfogó, nagy lélegzetű munka, amely egy kiadványban sűrűn nyitja meg a múltat. Csupán egy vázlatos összegzés készült 1958-ban. Egy bizonyos, a legújabb kor szintézisre vállalkozó krónikásának már könnyű dolga lesz.

— Kérem N. Pataki Mártát, adjon magyarázatot, irodalmi munka-e avagy történetírői „szemle” a kötet? A laikus olvasónak ugyanis éppoly izgalmas olvasmánya lehet, mint a szakembereknek.

— Az anyaggyűjtés során, a kötet céljának megfelelően, természetesen a történeti hűségre törekedtem, a történeti módszerrel dolgoztam. Egyébként a könyv elsősorban szakembereknek íródott, legalábbis a témában járatosak érdeklődésére számíthat. Így külön öröm nekem, hogy a kultúrtörténet iránt érdeklődő olvasók kíváncsiságát is kielégíti. A lehetséges keretek között igyekeztem olvasmányos stílusban fogalmazni a történetet. Ami valójában ipartörténet. De nem szeretem ezt a szót használni, mint ahogy a nyomdászok is élénken tiltakoznak, ha foglalkozásukat ipari tevékenységnek tekintik. Az igényes könyvműhelyekben — a Kossuth Nyomda, ill. jórészt a Pallas mindig az volt — alkotó szellemi munkának tartják a nyomtatást.

— Szaklapokban számos publikációja jelent meg, de nem a nyomdászatról. Hogyan fogadta e megbízást?

— Könyvtáros vagyok, de évek óta végzek kutatómunkát. Sajtótörténettel foglalkozom. A korabeli nyomdák kapcsolatainak csak utalásokkal tudok dolgozni, nem sok közöm van a kiadókhoz, nyomdákhoz, valóban, Mikor Keserű Bálint professzor ajánlására először tárgyaltam a nyomda képviselőjével, éppen munka nélkül voltam. Akkor adtam be a doktori disszertációm. Izgatott a téma, amely ráadásul történetileg illeszkedett kutatási területemhez. Tehát előtanulmányok nélkül rögtön az anyaggyűjtéshez foghattam volna. Hónapok múltán kerestek újra, akkor már szerződéssel. Azt mondták, az év végére kiadvány kell. Félelmetes rövidnek tűnt a határidő, aztán mégis aláírtam. Be kell valljam, nemigen hittem hogy tartani tudjuk a határidőt. Végül is a kötet megjelent. Úgy dolgoztunk együtt, szerző és nyomda, mint ahogy annak idején volt szokás: olyan pontosan és gyorsan, egymás munkáját segítve. A kötet pontos és részletes bibliográfiáját egyébként munkatársam, Saliga Irén állította össze.

— Rengeteg dokumentum illusztrálja a kötetet. Honnan került elő e gazdag anyag?

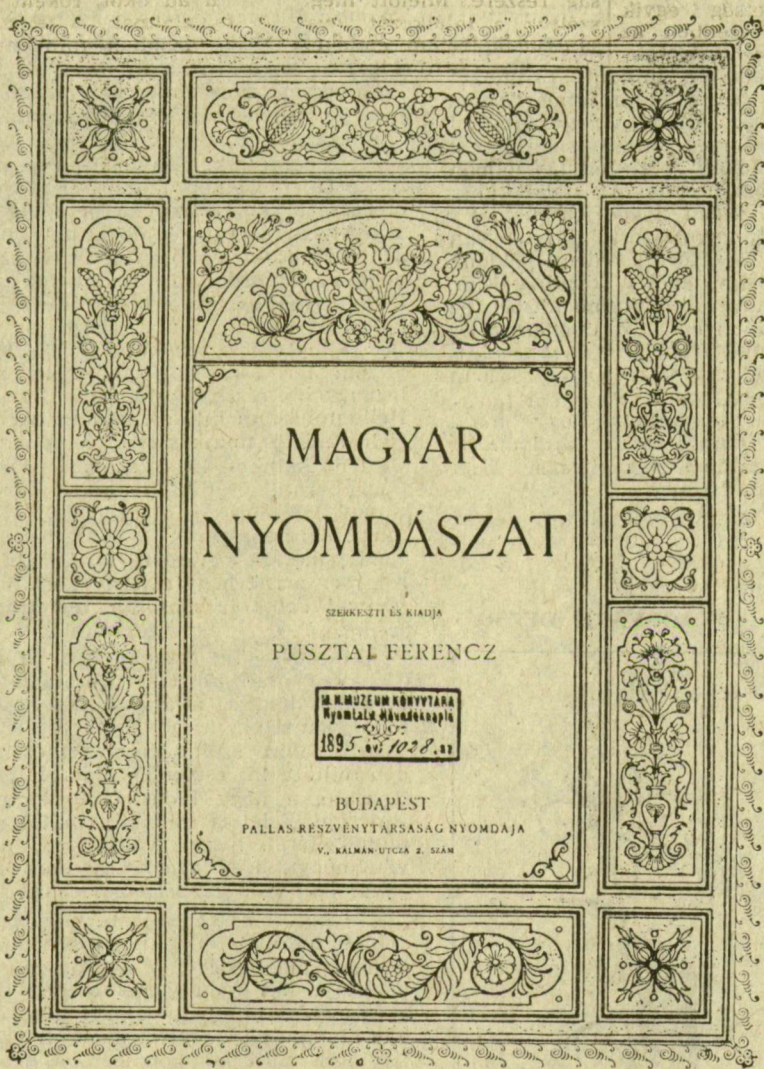
— Megszámlálhatatlanul sok fotó, főljegyzés az idős, nyugdíjas mesterektől, nyomdászoktól. A 60-as években a nyomdán belül indult szisztematikus gyűjtőmunka, a régi relikviákat saját könyvtárunkban őrzik. Persze van magyarázat e különleges hagyománytisztelőnek. A Pallas Nyomda és Kiadó működésétől, 1884-től szinte módszeresen törekedett egyfajta minőségigényre. Knerék a szövegnyomtatás művészei voltak, a Pallas szemnek tetszetős szép könyvek nyomására specializálódott. Remek illusztrációkat produkáltak már az első években. A történelmi korok a nyomdával szemben támasztott követelmények változásai ellenére ez az igényesség mindvégig fellelhető. A Pallasban dolgozott például Pusztai Ferenc a magyar nyomdászok szaklapjának alapítója, de sok-sok neves mestert

mentális vállalkozását. Európa-szerte mintának tartották nemcsak tartalmát, hanem hallatlanul igényes nyomtatását is. Révay lexikona szintén a Pallasban készült. Számtalan atlasz, díszes kivitelű könyvsorozat került ki a nyomdából. Ady korszaknyitó kötetét, az Új verseket, Nagy Sándor címlapjával, itt nyomtatták. Érdekességképp említhetem 1917—19 között a nyomda és kiadó egyik igazgatósági tagja Hatvany Lajos volt, s vezetése alatt számos haladó kiadvány jelent meg. A népi demokratikus korszakban a már Szikra néven ismert nyomda „gyártotta” Boldizsár Iván hetilapját, az Új Magyarországot. A Szikrában készítették, nagy ügybuzgalommal, a föld-reform végrehajtásához szükséges nyomtatványokat is. A Kossuth Nyomdában született A magyar Anjou legendárium, s még előtte a Képes krónika. De ezek már csak ötletszerű példák, hisz az utóbbi húsz esztendőben igen gazdag a nyomda szép-könyvtármérese. Jelentős a külföldi megrendelése.

— A Pallas, Szikra, Kossuth Nyomda történetében szegedi utalást is találunk.

— Igen, a Kossuth Kiadó elődje, a Szikra Könyvkiadó akkor, még mint a Pallas idején, együvé tartozott a kiadó és a nyomda — az MKP, illetőleg az MDP kiadója Szegeden alakult meg a város felszabadulása után, 1944 novemberében. Seress Géza és Háry Károly László vezetésével. A Szikra Kiadó Pest felszabadulása után, 1945 januárjának végén költözött a fővárosba.

MAG EDIT



A Magyar Nyomdászati 1895. évfolyamának címlapja



A mozgalmi élet emléke 1946-ból

Lódi Ferenc

Örökség

Akkor is szólj, ha én nem mondanám: az ünneplésből ki ne hagyj, hazám.

Tavasz van, fényes, március ragyog, s józan fejjel is mámoros vagyok.

Ünnep van, ünnep! Szívem attól forr át, hogy megszületett, tavasz-Magyarország.

Micsoda nap volt! Micsoda sereg! Még visszahallom, hogy a Föld remeg.

Még visszahallom apám lépteit, — kamasz korára vénen révedt itt.

Az volt a nap, a felkelő, csodás, évezred múltán új honfoglalás.

Iszonyú éhség, szomjúság után még győzni kellett vad haláltusán.

Az volt a harc, a gyűlölet, harag, ha föld az éggel össze is szakad.

Mélységből jött, s még nem látott napot, ki maga szent tűznek fogantott.

hogy beragyogja jövőd sorsát és tavaszodjon ki Magyarország

Mélységből jött és áradt boldogan, mint Keletről a vörös szélroham.

Átúgott, bőmbölt, jött, hogy ideérjen segíteni a kisebbik testvéren.

Ha akkor együtt áradnak tovább, nem esnek el a kamasz katonák.

Értük is van, hogy ünnepsz, hazám. Szólítsd őket, ha nem is mondanám.

Emberformáló szerep

Nem könnyű a szórakozás helyét kijelölni az emberi tevékenységek rendszerében. A legtöbb igyekezet arra irányul, hogy a szórakozást minél előbb elkülönítsük a munkától, mondván: a szabad időnek az a leginkább szabad része, amelyet ezzel a csak szubjektív választásoknak alávetett foglalatossággal töltünk. Az ember a munkájában azonban nemcsak a fenntartáshoz szükséges javakat termeli meg, hanem emberi viszonyait is. A munkában alapozódik meg, dől el a szórakozás milyensége, minősége is. Ezért képtelenség elszigetelt, társadalmi összefüggés-rendszerétől elszakított vizsgálatát.

A felnövekvő nemzedékek életében kitüntetett szerepe van a szórakozásnak, és feltűnően, kényelmetlenné válik, ha összekapcsolódik azokkal a szélsőséges, sokszor zajos és agresszív formákkal, amelyek terjedésének naponta tanúi lehetünk. Eltűntek a csövesek, helyüket a punkok, a rockerek foglalták el, az új hullámos zenekarok követői és a ki tudja még miféle ellenkulturális magok körül szerveződő csoportok. Jelenlétük tagadhatatlan — és kényelmetlen.

Az ifjúság szórakozása — mint ahogy az ifjúság egésze — nem azonos néhány zenekar köré szerveződő, pár száz vagy ezer gyerek szórakozási szokásaival. Ők szélsőséges formákban csak reprezentálják azt a folyamatot, amelynek megismerését, megértését nem a szociálisan hátrányos helyzetű, családi kötelekeitől elszakadt kisebbségnél kellene elkezdni, sokkal inkább az átlagos, iskolába járó, dolgozó fiatalok körében.

A szórakozás rétegspecifikus tevékenység. Ahogy nincs egységes, homogén ifjúság, nincs, nem is lehet egységes szórakozási forma- és szokásrendszer sem. Ezért veszélyes. Tévútra vivő a fiatalok szórakozását azonosítani egy-egy réteggel, vagy csoportjával. És ezért nem szabad minduntalan egybekapcsolni a könnyű jelzővel, s mint afféle felesleges dolgot, a kereskedelmi vállalkozások prédájává tenni.

Magyarországon is egyre professzionálisabbá kezd válni a show-business. Komoly anyagi érdekeltségek fekszenek a rockzenében, az ezzel kapcsolatos lemezkiadásban és koncertszervezésben. De ugyanezek az elemek megjelennek a reklámban, a propagandában is. Az ezzel összefüggő tevékenységnek nemcsak a munkaerő újratermelésében van fontos funkciója, hanem abban is, hogy eszméket, magatartásmintákat, emberi viszonyokat közvetítsen. És ezen a ponton már igazán van mit vizsgálni a józannak nevezett többség körében. Az első szembetűnő jel a szórakozási formák és tartalmak konzervatívizmusa. Változatlanul továbbélnek a már felévszázada kialakult slágerminták, még akkor is, ha a korszerűség jegyében hangzásuk, előadásmódjuk átvette a legújabb kor divatjait. Érdekes és tanulságos összehasonlítani a ma divatos dalok szövegeit egy néhány évtizeddel ezelőtti válogatás „verseivel”. Nemcsak a slágeres fordulatok hasonlósága a megdöbbentő, a szellem azonossága is. A szórakoztató ipar ma is azokat a szövegeket tartja terjesztésre érdemesnek, amelyek az önfelédli beletörődésre, az élet élvezésére, a pillanat örömeinek megragadására szólítanak fel. De az édeskés líra ellen fellépő kökeménynek, progresszívnek mutakozó irányzatok sorsa sem sokkal különb. Amint kiszakadnak saját közegükből, és bekerülnek a szórakoztató ipar vérkeringésébe, jól fésült szalonlázadókká, híveiket megnyugtanni, leszerelni igyekvőké válnak.

A szórakozás nemcsak a munkaerő-úratermelésben tölt be nélkülözhetetlen szerepet, de ideológiák közvetítésére, emberformálásra is alkalmas. Ezért volna rossz, ha a közművelődés intézményei arra kényszerülnének, hogy a szórakoztatással, kiváltképpen a fiatalok szórakoztatásával biztosítsák a művelődési, önművelődési programok költségeit. Ha a szórakoztató rendezvényektől megvonjuk a dotációt, óhatatlanul teret nyer annak legolcsóbb legkommerszebb vonulata. Ez esetben a jövő sejtethető.

P. SZ. F.